

La personalitat de Josep Puig i Cadafalch és extremament rica i polièdrica. Enguany que s'estan commemorant els 150 anys del seu naixement, el pare escolapi Joan Florensa escriu sobre un aspecte poc tractat en les biografies de l'il·lustre mataroní: la relació que va mantenir amb l'Escola Pia. Així, parla de Puig com a alumne, com a soci de l'Acadèmia Calassància de Barcelona, com a antic alumne (ell va ser membre fundador de l'Associació d'Antics Alumnes) i com a alumne agraït. Finalment, dona a conèixer com l'Escola Pia, en especial els antics alumnes, han recordat i reivindicat la seva figura.

JOSEP PUIG I CADAVALCH (1867-1956) I L'ESCOLA PIA

ALUMNE DE L'ESCOLA PIA DE SANTA ANNA

Josep Puig i Cadafalch cursà el batxillerat en el col·legi de Santa Anna de l'Escola Pia de Mataró. Sempre va agrair la bona formació que hi va rebre. S'hi formà com a humanista i hi va aprendre que tota ciència ha de girar a l'entorn de les persones.

Aquell primer contacte amb l'Escola Pia, però, no va ser pas fàcil. La formació o educació ensenya a superar les pedres que hom troba en el camí. Un camí massa fàcil a vegades és una mala educació.

Havia fet els estudis de l'ensenyament primari en una escola particular. El mestre era un familiar. Com ell mateix explicava, hi va aprendre «la doctrina cristiana, a llegir, a escriure, unes nocions d'aritmètica, de geometria i de dibuix» (Puig i Cadafalch, 2003, p.18). La seva vida infantil fins als deu anys s'havia desenvolupat en un ambient senzill, familiar, proper.

S'aficionà a la lectura d'històries i aventures. Havia jugat amb els altres nois del barri al carrer i a casa, havia participat en les festes més assenyalades, com les revetlles de sant Joan i de sant Pere. «Els infants es fan un món en miniatura, semblant al que els rodeja» —escriu en les seves memòries (Puig i Cadafalch, 2003, p.19). Se li anaren despertant inquietuds que el feien mirar més enllà d'aquell petit món que l'envoltava.

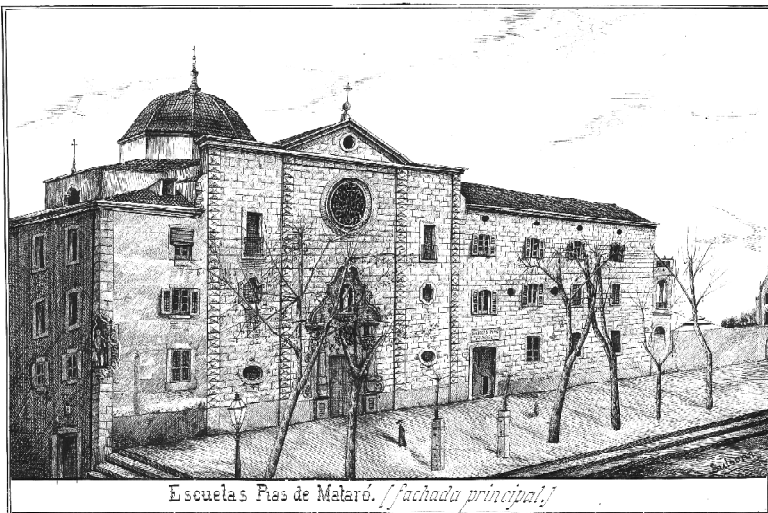
S'interessava per les guerres entre França i Prússia, per la dels carlins, que era més propera; seguia les revolucions socials i el moviment obrer, les lluites entre vaguistes i esquiroles, com diu ell, la Internacional, el Sindicat de les Tres Classes de Vapor.

L'11 de febrer de 1873 va abdicar el rei Amadeu de Savoia després d'un curt regnat. La incertesa s'apoderà d'Espanya i es fraccionà en un mosaic d'iniciatives locals.

A Mataró, el dia 13 d'aquell mateix mes i any es produí una revolució que proclamà una República Democràtica Federal —un desgraciat assaig, afirma Puig i Cadafalch. Amb la família va fugir a peu de la ciutat. Tenia set anys.

Com a conseqüència d'aquests fets, la tropa que arribà a Mataró per restablir la situació ocupà el primer pis de l'Escola Pia, per temps indefinit. Durant anys varen conviure soldats i alumnes en uns mateixos espais. Manuel Cusachs ho plasmà molt bé en un dels plafons del retaule de l'església de Santa Anna. A falta de caserna pròpia, l'exèrcit s'assentà en el col·legi escolapi en comptes de fer-ho, com era costum, en les cases particulars, amb totes les males conseqüències que això sempre comportava. Va ser una aportació de l'Escola Pia en bé de les famílies mataronines.

Els primers anys infantils, doncs, l'anaren emmotllant. Els moments difícils ajuden a veure la

realitat. L'educació no es pot fer en un món de cotó fluix, fent que a l'infant li resultin fàcils totes les coses, perquè la vida després no és pas així, hom hi troba espines.

Aquest nen amb deu anys anà als escolapis per començar el batxillerat al curs 1877-1878. L'acompanyaren els pares —Joan i Teresa— per a inscriure'l. Parlaren amb el pare rector Miquel Cercós i Josep ja es quedà a l'escola. Els tràmits aleshores eren senzills, no hi havia ni preinscripcions ni llistes de sol·licituds. S'anava a l'escola i s'hi deixava el fill, com qui va a una botiga i compra el que necessita sense preavisos ni llistes d'espera. Era un món més assequible, més a la mida humana, sense una tecnologia que a vegades ho enreda tot, però que també és necessària.

Els nois que estudiaven el batxillerat eren minoria. I encara sort que a Mataró els escolapis l'impartien, perquè a la majoria de pobles de Catalunya no hi havia pas manera de fer aquests estudis de secundària. Mataró era una ciutat en aquest sentit privilegiada des de 1737, quan es fundà el col·legi de Santa Anna. Josep, sense haver de caminar gaire, podia anar cada dia a escola en un centre que estava ben acreditat dintre de la comarca.

El govern sorgit de La Gloriosa de 1868 va establir dos batxillerats paral·lels: un de científic i un altre d'humanista. Els escolapis de Santa Anna adoptaren l'humanista, que comprenia assignatures

Aula d'estudi de l'Escola Pia de Santa Anna. Curs 1879-1880.

Fotografia: Jules David. APEPC. Arxiu d'imatges.

Façana de l'Escola Pia de Santa Anna. Dibuix de Solsona, extret d'*El Colegial*, *Periódico mural*, núm. 2 (Mataró, 4 abril 1881).

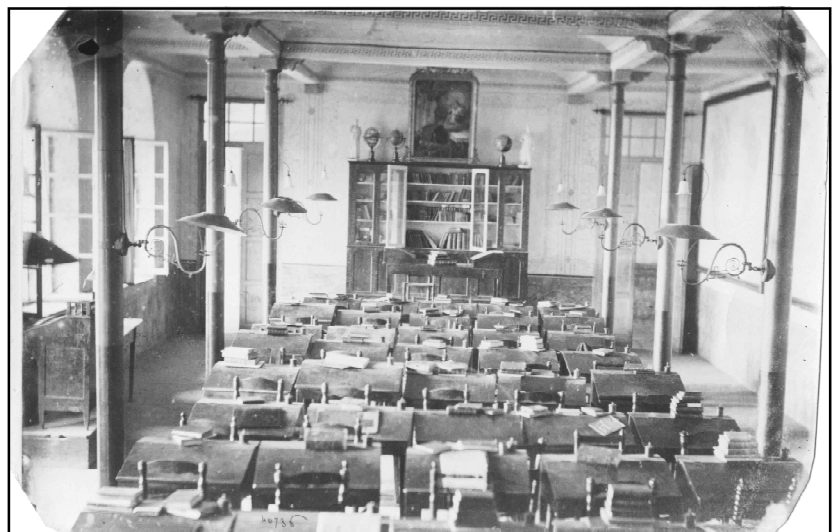
Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya (APEPC). Hemeroteca.

distribuïdes en sis cursos: Gramàtica llatina i castellana, Nocions de Geometria, Nocions d'Història universal, Nocions d'Història d'Espanya, Aritmètica i Àlgebra, Geometria i Trigonometria rectilínia, Elements de Física i Química, Història natural, Psicologia, Lògica i Filosofia moral, Fisiologia i Higiene i Retòrica i Poètica.

Josep aprofità el temps d'estada a Santa Anna. Va fer un batxillerat amb bones notes. El col·legi estava adherit a l'Institut de Barcelona, de manera que a final de cada curs uns catedràtics de l'Institut de Barcelona es desplaçaven a Mataró i examinaven els nois i, d'acord amb els professors de l'escola, els qualificaven.

En el curs 1879-1880 es guanyà a figurar en el quadre d'honor en les assignatures de Llatí, de Llengua castellana i de Geografia descriptiva. En el curs següent, 1880-1881, va obtenir quadre d'honor en les assignatures de Retòrica i Poètica i d'Història d'Espanya. I en el curs 1881-1882 figurà amb premi ordinari en l'assignatura de Psicologia, Lògica i Filosofia moral i quadre d'honor en aquesta assignatura, en Història universal i en Geometria i Trigonometria. Així consta en les memòries anuals impreses de l'Institut de Batxillerat de Barcelona.

El professor de Llengua castellana i de Geografia descriptiva era el pare Martirià Gibert. De Retòrica i d'Història d'Espanya va tenir de mestre el pare Josep Romaguera. Les classes de

Grup d'alumnes de l'Escola Pia de Santa Anna. Curs 1879-1880.

Fotografia: Jules David.
APEPC- Arxiu d'imatges.

Física i Química les va rebre del pare Antoni Mirats (1848-1928). Les de Psicologia, Lògica i Filosofia moral, les impartia el pare rector Francesc Sallarès.

En general, era un claustre de professors ben preparat, amb experiència acumulada. «Conservo d'aquell professorat —escriu en les memòries— un record agradable per son saber, per sos coneixements i intuïcions pedagògiques» (Puig i Cadafalch, 2003, p. 21).

Però Josep Puig i Cadafalch recordà sempre dos mestres de manera especial i considerava que l'havien influït i format més. Un era el pare Francesc Sallarès, que va ser el rector de 1882 a 1893, havent substituït el pare Miquel Cercós, que l'havia admès a l'escola. L'altre va ser el pare Antoni Mirats, que va fer les classes de Matemàtiques i de Física i Química entre 1880 i 1883. Quedem-nos uns moments amb aquestes dues figures d'escolapis d'aquella època de finals del segle XIX.

El pare Francesc Sallarès arribà a Mataró al final de la seva vida activa. Portava anys dedicats a l'escola i sabia el que eren els problemes, ja que a Sabadell, ciutat on havia nascut, ell, com a rector que era, es veié obligat a cedir la casa de l'Escola Pia al municipi a canvi d'una quantitat per a construir un col·legi nou, l'edifici de l'actual (durant el trienni de 1875-1878). En les negociacions entre l'Escola Pia i les autoritats municipals de Sabadell, el pare Sallarès mostrà les grans qualitats d'home de consens, de pau, de negociador. Era un humanista amb bona formació en els autors clàssics. Tenia fama de bon predicador i la catedral de Barcelona havia estat un dels llocs on es prestigià. A Mataró ensenyà filosofia, fet que influí fonament en la formació del jove Josep. Mataró va ser també el lloc on el pare Sallarès anà perdent la vista, de manera que es veié obligat a renunciar al rectorat i es retirà a Sabadell pràcticament cec. Aquesta pèrdua de la vista no el privà a Mataró de les

activitats normals. Per estar al dia en els avenços científics i literaris així com en les qüestions polítiques preguntava als companys de comunitat i també als alumnes.

L'altre mestre especialment recordat per Puig i Cadafalch va ser Antoni Mirats (1848-1928), que havia estat enviat a Mataró pels superiors el 1876. Hi va estar un curs, però hi tornà el 1880-1883. Quan arribà a Mataró el 1876 venia de França, on havia estat exiliat per haver participat activament en la guerra carlina, en què havia arribat al grau de capità. Quan esclatà aquella guerra es trobava a la comunitat d'Igualada i decidí incorporar-se a la lluita en defensa dels ideals «Déu, Pàtria i Rei», no com a sacerdot sinó com a soldat. S'exilià a França i, gràcies a l'amnistia concedida pel monarca Alfons XII, pogué tornar a Catalunya i va ser enviat a Mataró. No renuncià mai d'aquells ideals carlins, però acceptà la situació o, com es deia aleshores, la hipòtesi: entrar a les institucions de l'Estat per aconseguir fer realitat el seu somni.

No deixa de ser curiós que siguin aquests dos escolapis els que Josep Puig i Cadafalch admirà més i considerà com els seus principals formadors: un religiós gran al final de la seva vida activa i l'altre amb una ideologia ben diferent. Aquell jove alumne de Santa Anna va saber distingir les grans qualitats d'aquells religiosos, malgrat no combregar sempre amb les seves idees.

La majoria dels escolapis de la comunitat, com d'altres, eren carlins. El 1869 s'havien negat a jurar la Constitució espanyola perquè la consideraven antireligiosa i antipatriòtica, és a dir, defensaven la unió de l'Estat amb l'Església (Vilà, 1972, p. 520).

Professors de l'Escola Pia de Santa Anna. Curs 1879-1890.

Fotografia: Jules David.
APEPC. Arxiu d'imatges.

Era l'ambient general del clergat i dels religiosos. Els escolapis, però, sempre es manifestaren externament neutrals i respectuosos perquè la tasca educativa ho demanava.

Tornem a l'escola i a les incidències dels alumnes. El curs 1882-1883 era l'últim de la secundària de Josep, el sisè curs. Cada any hi havia problemes per al trasllat dels catedràtics de l'Institut de Barcelona als centres adherits perquè hi havia molts col·legis i no hi havia dies per a desplaçar-s'hi. Per això la majoria de centres matriculaven els alumnes de l'últim curs en un altre Institut. Era una pràctica molt comuna. Aquesta vegada els escolapis de Mataró varen inscriure els alumnes de l'últim curs a l'Institut de Tarragona i allà es passà l'expedient. Els catedràtics de Tarragona no tenien dificultat per desplaçar-se fins a Mataró i examinar aquells nois. El juny de 1883, doncs, Josep Puig i Cadafalch acabà els estudis de batxillerat a Santa Anna.

Deia al començament que l'estada de Puig i Cadafalch a l'escola no va ser pas fàcil. Anava a classe amb els interns i amb ells passava tot el dia, excepte les hores dels àpats, que s'arribava a casa seva. A l'internat es parlava sempre en castellà. En el primer moment va ser un xoc: la seva llengua vehicular havia estat fins a aquell moment el català i ara es trobava que se li imposava «una llengua que no era pas la seva, ni de la seva nissaga». El dominà «la idea de poble dominat, colonitzat, subjugat». Va ser un fet que es gravà en la seva consciència per a tota la vida. «Als escolapis de Mataró, a Santa Anna, hi havia un ambient catalanesc entre sos mestres —escriu en les memòries Puig i Cadafalch—, però el castellà

s'havia ficat sobretot a l'internat, on els professors i vigilants el parlaven en adreçar-se als alumnes i aquests en adreçar-se als professors» (Puig i Cadafalch, 2003, p. 20). Ell, com dèiem, convivía tot el dia amb els interns i patí aquesta imposició de la llengua castellana en el tracte normal. No s'acomodà a l'ambient i reaccionà defensant el que inicialment havia après a casa.

Eren precisament els anys de la Renaixença a Catalunya, amb un jove Verdaguer que el 1877 havia estat premiat en els Jocs Florals de Barcelona amb el seu poema *L'Atlàntida*. A Santa Anna, a més de les classes hi havia altres activitats que contribuïen a la formació. S'invitava personatges rellevants de la vida cultural a fer una xerrada i estendre la visió del món que es donava a les aules. Verdaguer declinà la invitació. Puig i Cadafalch recorda la xerrada i presència a Santa Anna de mossèn Jaume Collell, el director de la publicació *La Veu de Montserrat*, i la de Felip Pedrell, que de manera especial s'interessà per l'escolania.

En la festa de sant Tomàs d'Aquino, el 7 de març de 1884, tingué lloc una vetllada amb què el pare rector Francesc Sallarès volgué donar importància a la restauració de l'escolasticisme tomista contra les febleses i el desviament del racionalisme; el jove universitari Josep Puig i Cadafalch hi llegí una dissertació sobre l'infinit matemàtic (Vilà, 1972, p. 565-566).

A les vetllades de 1888 i 1889, que conservem impreses, trobem que les poesies estan en català i la prosa en castellà: Puig i Cadafalch diu que ell havia demanat que almenys una part de les composicions de les vetllades es fes en català. En una d'elles, hi participà el nostre biografiat, amb un treball en prosa sobre el *Objeto del entendimiento según la filosofía tomista*, escrit que elaborà amb els esquemes i apunts que tenia de la classe de filosofia del pare Sallarès. Tot i

portar uns anys fora de l'escola, Josep Puig hi tornava i col·laborava en els actes culturals. El pare Sallarès introduí el neotomisme, plantejament que renovà la teologia de finals del segle XIX i que va permetre adaptar-se millor als avenços que anava fent la ciència.

Puig i Cadafalch recorda en les *Memòries* que redactà en català un manifest dirigit als seus companys de batxillerat demanant un òbol per als damnificats per les inundacions que acabaven de produir-se a Múrcia. També recorda que en les pàgines de cal·ligrafia en què havien de repetir una paraula moltes vegades, escollien paraules que fossin iguals en català i en castellà, i per això recorrien a mots geogràfics i històrics. La preocupació per la llengua i el país varen ser ben presents en els seus anys d'alumne a Santa Anna.

Datada el 24 de juny de 1886, tenim una poesia dedicada a la mort de mossèn Joan de la Creu Ferrer i Sala, que porta com a autor el nom de Josep Puig i Cadafalch; és una còpia a màquina que algú en va fer posteriorment.

Quan uns anys després, ja com a arquitecte, Puig i Cadafalch elaborà una memòria sobre l'estat sanitari de la ciutat, escriví sobre el seu antic col·legi: «*Convendría remediar tales inconvenientes [es refereix a la higiene dels edificis] construyendo exprofeso, en el ensanche y en el casco antiguo de la ciudad, edificios-escuelas aislados, propiedad del municipio, dotándolos de material moderno adecuado a su objeto. Las escuelas y colegios particulares reúnen mejores condiciones, higiénicas, especialmente el de los padres Escolapios y el colegio Valldemia hoy dirigido por los Hermanos Maristas*» (Viladevall, 1895, p. 8).

El 1917 l'Escola Pia celebrà els 300 anys de la seva creació com a institució o congregació paulina. Publicà un llibre amb la història de la província i recollí testimonis d'antics alumnes que explicaven com havien viscut els anys infantils i juvenils a les aules escolàpies. Es demanà una col·laboració a Josep Puig i Cadafalch, que contestà el següent: «La Escola Pia, en lo que recuerdo del temps en que vaig aprendre en les seves aules, era plena de humanitat i d'amor al poble. D'alguns de sos mestres recuerdo la visió profètica de lo que després han sigut els mètodes moderns d'ensenyar. Jo espero d'ella un augment de son sentit de realitat i de patriotisme» (*Libro de Oro*, 1918, p. 272).

SOCI DE L'ACADÈMIA CALASSÀNCIA DE BARCELONA

El pare Eduard Llanas, un altre antic alumne de Santa Anna de Mataró, fundà en el col·legi de Sant Antoni de Barcelona l'Acadèmia Calassància el 17 de gener de 1888, amb un grup d'antics alumnes d'aquell col·legi que aleshores estudiaven a la Universitat de Barcelona. Va ser una mica casual. El grup d'alumnes, en sortir de les aules universitàries al migdia, baixaren fins a la ronda de Sant Pau per veure la benedicció dels animals, cosa que com a alumnes havien presenciada moltes vegades. Ho aprofitaren per entrar a la comunitat i saludar els antics professors. El pare Llanas els proposà la celebració d'una vetllada per al dia de sant Tomàs d'Aquino el 7 de març següent. Així va néixer l'Acadèmia Calassància. L'objectiu que es proposà el pare Llanas va ser complementar la formació dels universitaris amb publicacions, xerrades, i discussions que es difonien amb la revista i les acadèmies públiques o les vetllades culturals.

Josep Puig i Cadafalch era aleshores estudiant universitari i a través dels companys devia assabentar-se de la creació d'aquest grup, que després es convertiria en una associació. No va ser del grup inicial, però s'hi adherí molt d'hora (Pla, 1913, p. 139). Com que l'arxiu de l'Acadèmia es va perdre primer el 1909 i després el 1936, se'ns fa difícil precisar les seves intervencions, perquè, tot i que a les actes que es publicaren impreses consta moltes vegades el cognom «Puig», hi havia altres socis amb el mateix cognom ja que en alguna ocasió s'hi posa la inicial del nom i no és pas la «J». També cal tenir en compte que la majoria de socis eren de lletres i de lleis. Puig era de ciències i aquests no tingueren el mateix protagonisme que els altres.

En un article de 1917 publicat a la revista *La Academia Calasancia* es fa esment d'algunes personalitats que n'havien estat membres, i entre ells figura Josep Puig i Cadafalch. L'Acadèmia Calassància intentà crear una delegació a Mataró perquè hi havia un bon planter de joves universitaris interessats. L'intent no quallà. No sabem si darrere aquest intent hi havia en Josep Puig i Cadafalch.

ANTIC ALUMNE

Així va néixer l'Associació d'Antics Alumnes de l'Escola Pia de Santa Anna de Mataró:

«Un fet purament casual, va determinar la constitució d'aquesta societat. I el fet va ser el següent: Un antic alumne d'aquesta casa, del

col·legi —que no anomeno perquè no recordo ben bé qui era— al sortir del col·legi, va ser internat pels seus familiars en un col·legi de França, em sembla molt que era a Lió, a fi d'ampliar determinats estudis. En aquest col·legi hi havia constituïda una associació d'antics alumnes que cada any celebraven una festa, i d'aquesta festa en publicaven un llibre o fulletó que explicava o relatava la festa que havien fet i l'actuació de l'entitat durant l'any. En tornar a Mataró aquest antic alumne del col·legi va portar un d'aquests llibres. Aquest llibre va anar a parar a les mans d'un molt amic meu i que havia sigut condeixeble meu en el col·legi de Santa Anna: En Josep Colomer Volart. En Josep Colomer en llegir aquest llibre, el va entusiasmar de tal manera, que va concebre la idea de constituir a Mataró, en el col·legi de Santa Anna, una entitat semblant a aquella. De manera que el verdader iniciador de l'Associació d'Antics Alumnes és en Josep Colomer i Volart, i em va demanar que l'acompanyés a visitar el rector dels escolapis. El pare rector era llavors el pare Josep Soler Garde que havia sigut professor nostre. Vam anar a veure el pare Soler i el pare Soler es va entusiasmar amb la idea i allà mateix, en aquesta mateixa entrevista, tots tres vàrem anomenar ja la comissió organitzadora de l'Associació d'Antics Alumnes: comissió que va presidir el senyor Colomer i de la qual jo vaig ser secretari. Ajudats per un estol d'exalumnes començarem a iniciar els treballs que van ser una mica laboriosos, perquè es va haver de fer una llista o un cens de tots els exalumnes, que havien passat pel col·legi.

El P. Soler i Garde va redactar una proclama que varen firmar exalumnes de diferents estaments socials, i es varen redactar uns estatuts; es varen portar al Govern Civil, es varen aprovar i es va immediatament constituir la Junta de l'Associació

d'Antics Alumnes, amb una festa de caràcter extraordinari a la qual varen concórrer molts, però molts exalumnes. Segurament que eren uns cent cinquanta exalumnes els que varen concórrer a aquesta festa.»

Aquestes paraules, una cita llarga, són d'Ildefons Renter Gallifa, un testimoni dels inicis de l'Associació tal com ho explicà en la tertúlia «¿Cómo fue tu época escolar?», celebrada el dissabte 6 d'abril de 1957 (*Boletín*, núm. 54, març 1957). El títol és en castellà, però totes les intervencions són en català: curiosos, coses del temps.

La comissió formada pel pare Soler Garde i els senyors Josep Colomer i Ildefons Renter preparà la carta o proclama amb data d'abril de 1913. Signaren la carta: fra Josep Calassanç Vives i Tutó (cardenal de la Santa Església Catòlica), Tomàs Viñas (superior general de l'Escola Pia), Jaume Almera (canonge degà de la catedral de Barcelona), Francesc de Paula Mas (canonge magistral de la catedral de Girona), Honorat de la Salera (general de brigada), Lluís Moret i Català (governador civil de Badajoz), Josep Maria Bartrina (catedràtic de Medicina de la Universitat de Barcelona), Josep Puig i Cadafalch (arquitecte), Àlvar Maria Camín (advocat), Josep Castellà i Vilà (capità del vapor reina Victòria Eugènia), Josep Garí (banquer), Narcís Marfà (fabricant), Pere Manén i Antoni Vila.

En la carta es parla d'una trobada anual (com es feia a Lió) amb la voluntat de trobar-se tothom, sense distincions de classe, amb la finalitat d'enfortir les relacions de companyonia i amistat entre les diferents generacions que havien passat per l'escola de Santa Anna.

Tot seguit es formà una Junta, integrada, segons les anotacions d'Ildefons Renter, pels següents antics alumnes: Àlvar Camín, com a president, Josep Arenas, Josep Montserrat Cuadrada, Pere Manén, Pasqual Vila i el mateix Ildefons Renter

Acte de constitució de l'Associació d'Antics Alumnes, 1913. Probablement Josep Puig i Cadafalch sigui a primera fila, el segon de la dreta.

Fotografia: P. Altamira.
APEPC. Arxiu d'imatges.

Trobada d'Antics Alumnes de l'Escola Pia de Santa Anna de Mataró, el 23 de novembre de 1952. S'hi veu Josep Puig i Cadafalch assegut al centre amb barret a la mà i bastó.

Fotografia: Francesc Masachs. MASMM. Arxiu d'imatges.

com a secretari. El pare rector, Josep Soler Garde, en va ser el consiliari. La sessió inaugural tingué lloc el diumenge 12 d'octubre del mateix 1913. Començà amb una missa solemne celebrada pel pare provincial, el mataroní Lluís Fàbregas, un dinar amb més de 150 comensals i, a la tarda, una vetllada literària (*La Academia Calasancia*, núm. 554, 30 octubre 1913, p. 373 i 384).

La vida de Puig i Cadafalch es desenvolupà més aviat lluny de la ciutat de Mataró. Però el record del seu col·legi l'acompanyà. Quan el 1931, després de la proclamació de la II República Espanyola, en les noves Corts es tractà de la redacció de la Constitució, l'antic president de la Mancomunitat de Catalunya es va fer algunes reflexions. No entenia que, en aquell moment en què Espanya tenia tantes necessitats, es volgués esborrar tot el que hi havia, funcionava i donava bons fruits. Escrivia: «Anem tranquil·lament a prescindir d'uns centenars d'homes que ensenyen per vocació [es referia als religiosos dedicats a l'ensenyament], i a tancar el laboratori del P. Vitoria de Sarrià, i l'Observatori de l'Ebre, i les escoles de comerç dels pares escolapis, i la biblioteca de Montserrat...» (Puig i Cadafalch, 2003, p. 309).

La utopia calassància que la reforma de la societat s'ha de fer per l'escola i l'educació, l'havia captada Puig i Cadafalch, com mostra en algunes pàgines de les seves memòries (p. 306-310). Deia, en aquell moment de replantejament de la situació del país, en un ambient revolucionari: «El nostre endarreriment, la nostra separació de la moderna cultura, l'endarreriment de Catalunya, el d'Espanya entera, el d'Amèrica espanyola, són fruit amarg i aspre d'anys de guerres civils, de revolucions eixorques per idees estantisses, d'incendis del temple del qui pensa diferent, de temps perdut barallant-nos i cremant-nos els uns als altres» (Puig i Cadafalch, 2003, p. 316). La reforma de la societat

es farà amb l'educació en una escola inclusiva, com havia dit Josep Calassanç quan Europa es trobava immersa en guerres. La pau, el benestar vindrà no per la força dels exèrcits o la imposició de lleis, sinó per l'educació en la convivència. Aleshores i ara.

ALUMNE AGRAÏT

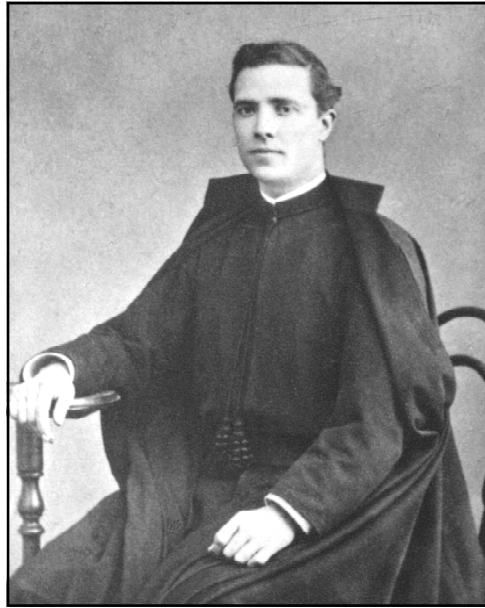
Josep Puig i Cadafalch va reconèixer sempre que havia rebut una bona educació a l'Escola Pia i se'n manifestà agraït. Hem citat alguns fets que ens mostren com després d'acabar els estudis no es desvinculà pas del seu col·legi sinó que participà en diversos actes culturals.

Dissenyà, durant el rectorat del pare Sallarès el 1890, el baldaquí per a l'exposició del Santíssim Sagrament a l'altar major. És el que veiem en les antigues fotografies anteriors a 1936. I el 1889 publicà *Notes arquitectòniques de les esglésies de Sant Pere de Terrassa* (Barcelona: Impr. A. Reina i Xensa). Era la memòria que havia presentat als Jocs Florals de Barcelona d'aquell any 1889 i que havia aconseguit un premi. Dedicà un exemplar «Al Colegi de PP. Escolapis de Mataró. Son deixeble. L'Autor», testimoni que conservem a l'Arxiu Provincial. Per a aquella jove promesa encara, ben segur que el premi l'omplí de satisfacció. Amb aquesta dedicatòria el deixeble agraïa i reconeixia els ensenyaments rebuts a l'Escola Pia.

Va tenir un record especial per als mestres que més l'havien influït: els pares Francesc Sallarès i Antoni Mirats. Ignorem els contactes particulars

El pare Francesc Xavier Sallarès i Salt.
APEPC. Arxiu d'imatges.

El pare Antoni Mirats i Montsonís.
APEPC. Arxiu d'imatges.

entre el deixeble i els seus formadors. Puig i Cadafalch no es limità als contactes personals, sinó que manifestà públicament l'afecte als seus mestres.

A Sabadell s'organitzà, el 14 d'abril de 1910, un homenatge al pare Sallarès, que acabava de morir en aquella mateixa ciutat. Puig i Cadafalch no hi faltà pas. La crònica de l'acte ens explica el següent: «L'il·lustre Arquitecte i Diputat a Corts Don Josep Puig i Cadafalch, antic alumne del pare Sallarès, féu ofrena a l'Escola Pia, en nom dels deixebles, amics i admiradors de l'insigne Escolapi, del retrat de son estimat mestre, pronunciant un notable discurs, ple de notes sentides i de records emocionats que posaren de relleu la personalitat del pare Sallarès en tota sa grandesa, enaltint ses qualitats així en sa obra educadora, tan fecunda en bons resultats, com en sa obra directiva i en ses iniciatives valuoses. La sentida peroració del senyor Puig i Cadafalch fou premiada amb una forta ovació» (*Homenatge*, 1910). És una llàstima que no es reproduís en el llibre de les actes aquest discurs com s'hi varen incloure els altres. Puig i Cadafalch reconeix el pare Sallarès com el mestre, el director de l'escola i l'home innovador.

L'altre escolapi a qui Puig i Cadafalch recordà amb especial afecte va ser el pare Antoni Mirats. Políticament no coincidien gens ni mica: el mestre carlí i l'alumne liberal, demòcrata. Però si Mirats era respectuós amb el pensament dels seus alumnes, Puig valorà en el mestre les qualitats de l'educador i els coneixements del superior. El 26

d'octubre de 1928 se celebraren a l'Escola Pia de Sarrià les exèquies del pare Mirats. Puig i Cadafalch s'hi presentà. El provincial Pantaleón Galdeano, que segons el costum de l'època presidia el dol, en veure Puig i Cadafalch, l'invità com a antic president de la Mancomunitat de Catalunya a acompanyar-lo a la presidència del dol, cosa que acceptà. Aquest fet va ser denunciat al govern civil de Barcelona i el gover-

nador cridà el pare provincial Galdeano i li va retreure que fes copresidir el funeral a una persona que estava arraconada. El pare Galdeano li va contestar: «Fue un acto de puro afecto y legítimo sentimiento por parte de los muchos que lloraban con razón, contando por supuesto el carácter exclusivamente litúrgico, severo y grave de la Iglesia; el señor Puig y Cadafalch no asistió en calidad de Diputado catalanista ni Consejero de la Mancomunidad; asistió como alumno del difunto a prestar el homenaje de su cariño y agradecimiento al maestro, a quien se preciaba en afirmar que debió todo lo que era; además, aunque caído, el señor Puig i Cadafalch no dejaba de ser una eminente personalidad» (Puig i Reixach, 1998, p. 382).

El *Diari de Mataró* publicà la notícia que el dia de Sant Pere, 29 de juny, de 1920 el president de la Mancomunitat s'havia desplaçat a Mataró per saludar el pare Tomàs Viñas en el Col·legi de Santa Anna. Puig i Cadafalch va prendre la iniciativa i es traslladà a Mataró: tot un gest de respecte. Però tal vegada hi havia algun interès per part del president. En efecte, el pare Viñas acabava d'arribar d'un viatge a Cuba i va fer escala a Catalunya abans de reintegrar-se a la seva residència de Roma. Els escolapis que hi havia a Cuba eren tots catalans i estaven en molt bones i estretes relacions amb la Societat de Beneficència dels Naturals de Catalunya de l'Havana, entitat molt potent i on hi havia un sentiment catalanista notable. A més de les salutacions de respecte mutu, creiem que el pare Viñas també informà Puig i Cadafalch d'aquells sentiments catalanistes.

L'ESCOLA PIA RECORDA JOSEP PUIG I CADAFALECH

Josep Puig i Cadafalch forma part de la memòria col·lectiva de tota l'Escola Pia de Santa Anna: comunitat, escola, Associació d'Antics Alumnes. El 2001 vaig recordar la relació de Puig i Cadafalch amb l'Escola Pia en una petita comunicació publicada a les *Sessions d'Estudis Mataronins* (2002, p. 151-162).

El nom de l'important arquitecte ha estat sempre present entre els antics alumnes i l'Associació, que sempre en va tenir un especial record per ser-ne un dels membres fundadors i un dels que signaren la carta de convocatòria de la primera assemblea. En la sol·licitud que l'Escola Pia dirigí el 1959 per a l'obtenció de la Medalla d'Or de la Ciutat, hi figurà Josep Puig i Cadafalch com un dels alumnes il·lustres que després havia prestigiat la ciutat en què va néixer (*Boletín*, núm. 76, abril 1959, p. 4).

En l'exposició celebrada a l'escola entre el 24 d'agost i el 8 de setembre de 1963 amb motiu dels 225 anys de la seva fundació, hi figurava una fotografia seva i unes breus dades biogràfiques, sense oblidar que havia sigut «president de la Mancomunitat de Catalunya (1917-1923)», quan el règim el tenia apartat (Vilà, 1972, p. 741-742). En el resum de l'exposició que recollí la crònica de l'escola, no hi trobem el nom del nostre il·lustre antic alumne, però en l'Arxiu Provincial hi guardem alguns elements d'aquella exposició salvats a l'atzar i per això podem testificar que Puig i Cadafalch hi va ser recordat (APEPC: 07-19 / caixa 69, núm. 9).

En el número del *Boletín* de l'Associació, del gener de 1958, primer després de la seva mort, l'editorial recordava «la fidelidad de Don Josep Puig i Cadafalch hacia su ciudad natal, a todo aquello que le recordaba su niñez y primera juventud, a las costumbres y nuestras tradiciones, y a su probada simpatía por el Colegio en el que aprendió las primeras letras e inició sus estudios». I hi afegia: «Con la muerte de Don José Puig y Cadafalch la Asociación de Antiguos Alumnos del Colegio de Santa Anna ha perdido a un miembro que la honraba y enorgullecía, y que había hecho siempre honra a su condición de discípulo de la Escuela Pía» (*Boletín*, núm. 52, 1958, p. 3).

No feia pas gaires anys, concretament el 23 de novembre de 1952, durant l'assemblea general que s'estava celebrant en la diada del antics

alumnes, s'hi presentà Josep Puig i Cadafalch. L'assemblea es posà dempeus i l'aplaudí llargament (*Boletín*, núm. 12, desembre 1952, p. 3), una prova més de la sintonia que hi havia entre l'Associació i un dels seus fundadors.

A finals de 1962 l'Associació va organitzar tres conferències per recordar la figura de Puig i Cadafalch. El 23 de desembre de 1962 pronuncià la primera Miquel Coll i Alentorn sobre el seu temps. La gran i famosa nevada d'aquell Nadal impedí aleshores les altres dues conferències, que no es pogueren fer fins al 10 i el 17 del març següent de 1963: les feren Oriol Bohigas i Joaquim Folch i Torres sobre l'arquitecte modernista i la seva obra a través de la creació dels museus de Catalunya (*Boletín*, núm. 112, març 1963, p. 1-5).

HOMENATGE AL EXCM. SR. JOSEP PUIG I CADAFALECH	
QUE L'ASSOCIACIÓ D'ANTICS ALUMNES I AMICS DE L'ESCOLA PIA DEDICA AL SEU SOCI FUNDADOR	
DIA 23 DE DESEMBRE	TRES QUARTS DE DOTZE DEL MATI
« PUIG I CADAFALECH I EL SEU TEMPS » PER EN MIQUEL COLL I ALENTORN	
DIA 26 DE DESEMBRE	TRES QUARTS DE DOTZE DEL MATI
« PUIG I CADAFALECH, ARQUITECTE MODERNISTA » PER EN ORIOL BOHIGAS	
DIA 30 DE DESEMBRE	TRES QUARTS DE DOTZE DEL MATI
« PUIG I CADAFALECH I LA SEVA OBRA » PER EN JOAQUIM FOLCH I TORRES	
NOTES: — HA PROMÉS LA SEVA ASSISTÈNCIA LA FAMÍLIA DE L'IL·LUSTRE MATARONI. — EL DIA 23 ES CELEBRARÀ UNA MISSA EN MEMÒRIA DE L'HOMENATJAT I ACTE SEGUÏT ES COL· LOCARÀ EL SEU RETRAT AL LOCAL DE L'ASSOCIACIÓ.	
MATARO, NADAL DE 1962	
LOCAL DE L'ASSOCIACIÓ	

Programa de tres conferències organitzades per l'Associació d'Antics Alumnes en homenatge a Josep Puig i Cadafalch. Desembre de 1962. MASMM. Escola Pia / Antics Alumnes.

En escaure's el centenari del naixement de Josep Puig i Cadafalch, l'Associació programà un seguit d'actes per recordar el seu fundador i antic alumne de l'escola de Santa Anna. En un article del *Boletín* es lamentava el silenci i ombra amb què les institucions públiques tapaven la figura de Puig i Cadafalch perquè havia sigut el president de la Mancomunitat de Catalunya. En aquesta ocasió l'Associació d'Antics Alumnes intentà implicar-hi l'Ajuntament i en la reunió de la junta del 4 de desembre de 1967 acordaren presentar a les autoritats municipals una sol·licitud amb els següents punts (*Boletín*, núm. 150, gener 1968, p. 2):

- El corresponent permís per a col·locar a la casa on nasqué una placa que ho recordés.
- Que fos retolat un carrer de la ciutat amb el seu nom.
- Que s'iniciés el tràmit per a incloure'l a la galeria de mataronins il·lustres del nostre Ajuntament.

Aquests acords, que es ratificaren en la Junta de l'Associació, ja estaven en marxa. El president de l'entitat ja havia signat, el 27 de novembre, la

El ciclo de conferencias sobre Puig y Cadafalch

M. Coll
Secretario del
Institut d'Estudis Catalans

O. Bohigas
Arquitecto

Folch y Torres
De la Junta de Museos
de Barcelona

Los días 23 de Diciembre, 10 y 17 de Marzo se organizaron en el salón de actos de nuestra Asociación tres conferencias a cargo de los señores Coll, y Alentorn, Bohigas y Folch y Torres, todos ellos de acusada personalidad en la vida intelectual catalana.

El primero de ellos, el pasado 23 de diciembre, desarrolló el tema «Puig y Cadafalch i el seu temps». Historiador e investigador de nuestro próximo pasado, puso de relieve la labor que en todos los órdenes llevó a cabo el ilustre mataronés desde sus altos cargos como Regidor de la vida política del país.

A consecuencia de los temporales de nieve que cayeron a finales de año se vio interrumpido este ciclo de conferencias que debía desarrollarse la semana de Navidad.

Finalmente, durante el mes de marzo se ha clausurado el mismo.

El pasado día 10, hizo uso de la palabra D. Oriol Bohigas, arquitecto, quien hizo un detallado repaso a la arquitectura catalana a través de sus tres grandes figuras: Antonio Gaudí, Luis Domènech y Montaner y José Puig y Cadafalch, poniendo de relieve de este último el sentido utilitario de sus construcciones, del que es buena prueba la casa del propio arquitecto en la vecina villa de Argentona.

Para finalizar el ciclo, el 17 de marzo, ocupó el estrado D. Joaquín Folch y Torres colaborador íntimo y alumno predilecto de Puig y Cadafalch, quien se refirió a como y en que circunstancias fueron creados los museos de Cataluña, con qué medios y entusiasmo trabajaron aquellos preclaros catalanes que hicieron posible el resurgir cultural del país.

J. FERRER

— 5 —

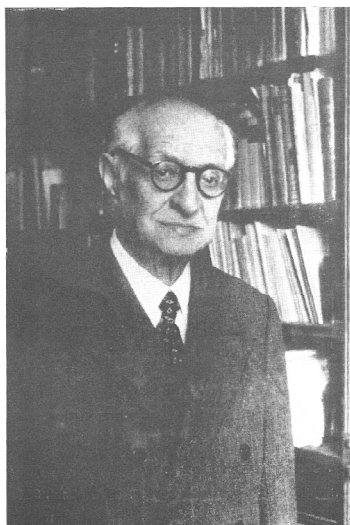
Informació sobre les conferències de Miquel Coll i Alentorn, Oriol Bohigas i Joaquim Folch i Torres. Boletín de Antiguos Alumnos núm. 112, de març de 1963, p. 5.

MASMM. Escola Pia / Antics Alumnes.

HOMENATGE

L'Associació d'Antics Alumnes a l'Il·lustríssim Sr. Josep Puig i Cadafalch Fundador de la nostra entitat i mataroní il·lustre en commemoració del primer centenari del seu naixement
Octubre 1867
Octubre 1967

sol·licitud que es dirigí a l'Ajuntament amb les tres peticions i que anava avalada i signada per 26 entitats locals. La iniciativa havia sorgit a l'Escola Pia (APEPC: 07-19 / caixa 81, núm. 17).

El 26 de desembre, amb assistència de les autoritats municipals i de les entitats sol·licitants, així com de familiars de Puig i Cadafalch, s'inaugurà la placa que recorda la casa del Carreró (aleshores Enrique Granados) on va néixer l'insigne mataroní. Les autoritats polítiques de l'època no s'hi implicaren: consentiren els actes i res més. No consten a la placa.

L'Associació programà un nou cicle de cinc conferències. També pensà i fins i tot anuncià una exposició en el Museu Municipal amb material provinent de Perpinyà i de Sant Miquel de Cuixà (*Boletín*, núm. 150, gener 1968, p. 3), que a última hora «les circumstàncies especials per les que atravessava el país veí —diu la crònica—, varen obligar a la seva suspensió» (*Boletín*, núm. 153, abril-juny 1968, p. 9).

El pare Josep Maria Oller (recentment traspassat), que durant un bon grapat d'anys va ser el consiliari de l'Associació d'Antics Alumnes, recordava en *La Tosca* de Moià (núm. 751, febrer-març 2015, p. 43) la mort de Josep Puig i Cadafalch. Amb la Junta de l'Associació i el pare rector del col·legi assistí al funeral celebrat a Mataró. Recordava que reberen pressions amenaçadores a fi que no hi assistissin, amenaces que en l'Ajuntament local pesaren de tal manera que no hi assistí. Ell com a consiliari i la Junta en ple de l'Associació d'Antics Alumnes, amb el pare rector de Santa Anna, hi foren presents en una manifestació popular que no recordava haver vist a Mataró.

Joan Florensa, escolapi

Portada del Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos, núm. 150, de gener de 1968.

MASMM. Escola Pia / Antics Alumnes.

A l'interior s'informa de l'acte de col·locació de la placa a la casa natal de Puig el dia 26 de desembre de 1967.

BIBLIOGRAFIA

«Acto de colocación de una lápida en la casa donde nació Josep Puig i Cadafalch» (1968), *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 150, gener, p. 3.

«Asamblea General de socios» (1952), *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 12, desembre, p. 2.

Campo y Rodríguez, José (1880): *Memoria acerca del estado del Instituto provincial de segunda enseñanza de Barcelona durante el curso de 1879 a 1880*. Barcelona: Tip. de la Casa P. de Caridad.

Campo y Rodríguez, José (1881): *Memoria acerca del estado del Instituto provincial de 2a enseñanza de Barcelona durante el curso de 1880 a 1881*. Barcelona: Impr. Barcelonesa.

«Comissió Centenari naixement Josep Puig i Cadafalch» (1968), *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 153, abril-juny, p. 9.

«Del homenaje a Josep Puig i Cadafalch» (1968), *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 151, febrer, p. 1.

«El centenari del naixement de Josep Puig i Cadafalch» (1968), *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 150, gener, p. 2.

«El Excmo. Sr. D. José Puig y Cadafalch» (1957), *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 112, gener, p. 3.

Ferrer, Antoni (1963): «Del homenje al Sr. Puig y Cadafalch», *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 112, març, p. 1.

Ferrer, J. (1963): «Ciclo de conferencias sobre Puig y Cadafalch», *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 112, març, p. 5.

Florensa, Joan (2001): «Josep Puig i Cadafalch, un alumne agraït a l'Escola Pia», *Sessió d'Estudis Mataronins*, núm. 18, p. 157-162.

«Homenaje al antiguo alumno-fundador Excmo. Sr. D. José Puig y Cadafalch» (1963), *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 111, gener-febrer, p. 6.

Homentage al P. Sallarès (1910). Sabadell: Impr. J. Canals Domènech.

J. M. F. (1968): «Homentage a Josep Puig i Cadafalch a Sant Miquel de Cuixà», *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 154, octubre, p. 4.

«La Asamblea General» (1960), *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 90, desembre, p. 2.

Libro de Oro (1918): *Libro de Oro. Escuelas Pías de Cataluña e Isla de Cuba 1617-1917. Tercer Centenario de la fundación de la Escuela Pía*. Barcelona: Imprenta de J. Huguet.

M. C. (1966): «Josep Puig i Cadafalch es actualidad», *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 136, abril, p. 9.

M. S. P. (1967): «Un centenari a tenir en compte», *Boletín de Antiguos Alumnos*, núm. 147, octubre, p. 3-4.

O. Q. (1968): «Cicle de conferències en homenatge a En Josep Puig i Cadafalch», *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 152, març, p. 5.

O. Q. R. (1968): «Puig i Cadafalch i la seva època», *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 152, març, p. 9-11.

Oller, Josep Maria (2015): «Un record de Puig i Cadafalch», *La Tosca*, núm. 751, febrer-març, p. 43.

Parpal i Marquès, Cosme (1913): «Nueva Asociación Calasancia», *La Academia Calasancia*, núm. 554, 30 d'octubre, p. 373-374 i 387.

Puig i Cadafalch, Josep (2003): *Memòries*, a cura de Núria Mañé i Josep Massot i Muntaner. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Puig i Reixach, Miquel (1998): *L'Escola Pia de Sarrià (1894-1995)*. Barcelona. Escolapis de Sarrià.

Pla i Deniel, Narcís (1913): «Fundació i primers temps de l'Acadèmia Calassància», *La Academia Calasancia*, núm. 538-539, 20 de març, p. 138-140.

Salicrú, M. (1963): «Notes biogràfiques», *Boletín de la Asociación de Antiguos Alumnos*, núm. 112, març, p. 2-3.

Vilà Palà, Claudi (1972): *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*. Salamanca: Impr. Calatrava.

Viladevall y Malgá, Luis (1895): *Memoria sobre el estado sanitario de la ciudad de Mataró presentada a la Junta de Sanidad por D. Luis Viladevall y Malgá y D. José Puig y Cadafalch*. Mataró: Tip. Pedro Vilá y Font.